

**Pere Font i Padró**  
**Emili Ramon i Valls**  
Àrea d'arqueologia, MDG

# Josep Estrada, pioner de l'arqueologia a Granollers i al Vallès

Al llarg de molts anys, el senyor Josep Estrada va portar a terme una gran quantitat d'exploracions arqueològiques a Granollers i al Vallès. Amb el seu tarannà tranquil i afable es va relacionar amb multitud de persones, algunes no vinculades amb l'arqueologia, que li comunicaven la notícia d'una troballa en un lloc determinat; altres, però, van fer-se'n professionals al redós de la seva personalitat. Des de l'inici de la seva activitat, el senyor Estrada va saber rodejar-se de diverses persones, especialment joves i estudiants, que participaven en les prospeccions arqueològiques que realitzava per la comarca. Per a alguns que vàrem tenir la sort d'acompanyar-lo en aquests treballs, les explicacions del senyor Estrada en els marges oberts per les màquines resultaren una veritable escola pràctica, on podíem tocar amb les mans el que llegíem en els llibres, i apreníem a qualificar ceràmica, sílex, parets, denes de collaret, ferros, murs, forns, sitges, sepulcres, aixovars, mosaics i altres restes. Des del nostre record, tractarem de fer una breu sinopsi de la tasca portada a terme pel senyor Estrada en el nostre Vallès.

Acabada la Guerra Civil, l'antiga església parroquial de Sant Esteve havia estat enderrocada totalment, i

al bell mig del turó feien contrast l'horitzontalitat del solar amb la verticalitat de l'esveltesa del campanar, que va sobreviure a la desfeta. Es va projectar la reconstrucció de l'església i poc després van començar les obres del nou temple. Quan es van obrir les rases per fer els fonaments, el senyor Salvador Llobet va adonar-se que del nivell inferior del solar sortien unes estructures que semblaven d'època romana, amb ceràmica identificable, sitges omplertes de materials antics, ben anteriors als fonaments del que havia estat l'església romànica del segle XI.

El senyor Llobet havia tingut certes discrepàncies amb el senyor Pau Vila de Sabadell, el qual opinava que Granollers no havia estat mai romana, perquè hi havia una zona pantanosa impracticable. En ser identificades les restes com a autèntiques, junt amb anteriors petites troballes, i en contra de l'opinió general, va decidir que calia fer un estudi a fons de la situació i va suggerir al senyor Estrada que s'ocupés seriosament de la recerca arqueològica.

En aquell temps, els senyors Estrada i Llobet, juntament amb l'enginyer industrial i geògraf Josep Maria Puchades i Benito, el farmacèutic i estudiós de la



Emili Ramon excavant el forn de can Cabot a Santa Eulàlia de Ronçana, l'11 d'octubre de 1964.

(Fotografia: Pascual, arxiu família Estrada)

fauna Antoni Jonch i Cuspinera, i el músic Josep Maria Ruera i Pinart, tots bons amics i ben joves, constituïen una mena de nucli intel·lectual de Granollers. Els senyors Estrada i Llobet compartien l'afició a l'excursionisme, que tots dos practicaven dintre de l'Agrupació Excursionista de Granollers, de la qual eren socis fundadors.

El senyor Estrada es va documentar llegint i estudiant llibres, treballs i articles fins que va decidir desenvolupar una activitat nova, apassionant, tècnica, històrica, al marge de la seva professió, que ja no abandonaria durant tota la seva vida. Va visitar els poblats ibèrics i les masies antigues del voltant de Granollers, recollint ceràmica, i amb un encert que mai podrà ser ben reconegut, va iniciar un fitxer de cada lloc visitat amb croquis, expressió de l'època, data de la visita, persones que l'acompanyaven, complementat amb els paquetets de paper de diari amb la ceràmica recollida, el sílex o el que era oportú. Sempre més va continuar aquest fitxer, que avui és un recull extraordinari.

Quan el senyor Antoni Jonch va ser nomenat conservador del Museu de Granollers, que es va instal·lar a l'antiga casa Molina per exposar-hi els materials que s'havien recollit durant la Guerra Civil, el senyor Estrada ja va tenir un lloc on conservar el material que recollia i estudiava.

L'estiu de l'any 1947 la senyora Trullàs va fer obres al pati de casa seva, al carrer de Santa Anna, en l'anomenat hort de l'Aiguadé, i al pati de l'antiga presó, darrere de l'actual absis de l'església. Es van trobar unes estructures plenament romanes, amb materials del segle II dC. En especial dos magnífics mosaics de tesselles blanques i negres fent dibuixos escaquejats, que varen ser curiosament arrencats i que avui dia es poden admirar a l'entrada de la planta primera del Museu. Aquesta troballa definitiva, tan important per a la ciutat, va ser com un premi per al senyor Estrada i per a l'arqueologia local.

En aquella època es construïren múltiples urbanitzacions al nostre Vallès: s'obrien camins i carreteres, i es tallaven marges amb maquinària que ho esbotzava tot, lluny d'aquell temps en què el pagès menant l'arada ensopegava amb una pedra, un forn de ceràmica, trobava una moneda, una sepultura, etc. Aquella febril activitat ens va portar a dir que «del Vallès ja no en queda res». Però l'obertura de camins i rases posava al descobert les restes arqueològiques del nostre passat, d'aquells avantpassats nostres que s'havien instal·lat en un lloc pla, solell, amb bona terra, aigua abundosa, boscos, bon clima, que donava gust de quedar-s'hi a viure i amb al pas dels anys morir-hi.

El senyor Estrada va tenir sempre un esperit delicat, procurant que la troballa arqueològica quedés fotografiada, dibuixada, estudiada amb la millor cura, però sense interferir excessivament en l'obra de construcció on es detectava la troballa. Si no era possible acabar l'estudi sobre el terreny, després el completava al Museu o a casa seva. Va saber crear i mantenir un clima favorable, i així la prospecció resultava més ràpida i eficaç.

Una activitat important en ordre numèric fou la prospecció de les cases de pagès, terres, boscos, camins i altres elements de la zona al voltant de Llerona, amb la detecció de centenars de jaciments neolítics, preromans, romans i d'èpoques posteriors. Acostumava a examinar les parets de les velles cases de pagès, perquè en els murs normalment es podia trobar un tros de tègula, de mola de molí, d'àmfora, etc., cosa que motivava una exploració de les terres contigües.

EQUIP: MUSEU de GRANOLLERS		DIRECTOR: Josep Estrada Garriga	
JACIMENT: CÒN NOGUERA	LLOC: BIGUES	DATA: 2-VI-74	HORARI: 9 a 14
PARTICIPANTS		SECTOR: Q-13-14-15	PLANTA: <input checked="" type="checkbox"/> ALÇAT: 14
Emili Ramon Jordina Medalla Montserrat Guardia		<b>INVENTARI</b> Q-13 s'ha continuat l'aprofundiment de la cova. A la zona A s'ha trobat un paviment molt desgastat. Un nivell "normal" de calç amb fragments de tegula. Tot aquest desfet. Sembla pertànyer també un nivell de cendra, no el paviment.	
<b>ANOTACIONS</b> Pere Font Padró		<b>INVENTARI Q-13</b> 9 Fg. terrissa ibèrica 1 Fg. " que prima amb roca 18 Fg. " ordinària	
		<b>INVENTARI Q-14</b> 1 Fg. d'amfóra (S-II) OC 6 Fg. terrissa que prima 1 Chan de ferro 1 Fg. sigil·lata Hisp (I) 1 Fg. terrissa amb roca 28 Fg. " ordinària 3 Fg. de tegula	
		<b>INVENTARI Q-15</b> 7 Fg. terra ibèrica 1 Fg. sigil·lata ibèrica 1 Fg. terrissa ordinària romana 1 Fg. terra amb roca fumada 1 Fg. ordinària 1 Chan de ferro	
ESCALA GRÀFICA		ESCALA GRÀFICA	

Fitxa de camp utilitzada per Josep Estrada.

Les descobertes de jaciments al Vallès en què va participar el senyor Estrada es compten per centenars. Cal destacar-ne algunes per les seves especials característiques. Per exemple la troballa de la tomba neolítica de la bòbila d'en Joca, a Montornès, exposada a la planta primera del Museu, amb un aixovar molt important en quantitat i qualitat.

L'any 1953 es trobaren diversos fragments de ceràmica preibèrica (aleshores se'n deia celta) a la carretera de Cardedeu a Dosrius. Quan anys més tard la Diputació de Barcelona va publicar l'acord de retallar els revolts d'aquella carretera, el senyor Estrada va iniciar les gestions amb el propietari de la finca per obtenir l'autorització per tallar un pi pinyoner que impedia l'excavació vertical del jaciment. Avui el resultat de l'excavació de la tomba del guerrer celta està instal·lat al Museu, amb l'urna major en part refeta, i tot l'aixovar ceràmic reconstruït, així com l'espasa de ferro recargolada, junt amb un punyal, un ganivet i altres estris de ferro, avui tots protegits contra el rovell; la sivella de

cinturó, cadenetes, botons i altres ornaments, tots de bronze, que en vida havia lluit el pobre guerrer, que va deixar cremats i triturats els seus ossos, en aquesta zona vallesana, al llarg de dos mil·lennis i mig. L'any 1993, la troballa va ser objecte d'una publicació del Museu, a càrrec d'Enric Sanmartí-Grego (Treballs del MDG, 1).

L'any 1967 es va localitzar en el terme de Bigues una cova, dita de les Madrigueres, que era una espècie de forat vertical, omplert de pedres, dents, ossos, pols i terra, però amb peces de collaret: un de cargols marins, un altre de petxines retallades, altres de pedra dura, etc. Per les característiques d'alguna de les denes de collaret, avui totes al Museu –tenen un diàmetre de 3 mil·límetres, un gruix d'un mil·límetre i són foradades pel mig–, aquesta minúscula obra humana del segon mil·lenni aC gairebé era impossible de trobar, però el grup garbellava la terra que sortia del forat, cinc vegades, cada cop amb la malla més fina, fins a la darrera, que era garbellada amb el garbell que es feia servir per al segonet. Un treball complicat però eficaç. Per causa d'un accident, es va suspendre l'activitat dins de la cova fins avui. Possiblement la resta dels sis collarets diferents que s'hi trobaven, encara hi són.

Durant una colla d'anys, els caps de setmana es va treballar a la cova de Solanes, en el termenal entre Sant Feliu de Codines i Caldes de Montbui, que va donar una gran riquesa de materials que avui llueixen al Museu de Sant Feliu, dit de Can Xifreda. En aquest treball el grup de Granollers va ajudar els Talps Santfeliuencs, amb en Martí Garriga al capdavant.

El senyor Estrada i el grup de Granollers que l'acompanyava va participar en les excavacions i la restauració de moltes vil·les romanes del Vallès, com ara can Terrers (la Garriga), can Flaqué (Sama-lús), i can Cabot de la Vall i can Falgà (Santa Eulàlia de Ronçana), entre altres. I també al poblat ibèric del Turó del Vent, amb el Sr. Joan Pla, les sepultures dels dos caus de la mostela, a Llinars; a la parròquia de Llerona, amb Mn. Joan Vallicrosa; a Sant Fèlix de Canovelles, amb Mn. Anton; a la carretera de l'Ametlla, amb el Sr. Maties Barres; a Caldes de Montbui, amb el Sr. Llogari Sala; als tallers de sílex del Solell i el Margarit, de Bigues, amb el grup Talp...



Emili Ramon amb un petit equip d'ajudants al jaciment neolític del Coll, Llinars del Vallès, 1975.  
(Fotografia: arxiu família Estrada)

També cal destacar l'excavació de la vil·la romana de can Noguera de Bigues entre 1973 i 1974, durant la qual va elaborar un diari en què detallava la tasca feta, les mesures de cada camp de treball i dels objectes trobats, amb detall dels més interessants. (vegeu-ne la reproducció d'un dels fulls). I, amb l'Agrupació Excursionista de Granollers, la cova de can Pla de Monteugues (la Garriga), la galeria coberta i la cista petita de can Gol (la Roca) i altres. Fou el senyor Estrada qui va adonar-se que a la balma que hi ha sota la pedra de les Orenetes de la Roca hi havia pintures rupestres d'estil llewantí, les més septentrionals de la Península, una bella troballa que va ser objecte d'un acurat estudi.

Les troballes pels camps es feien a base de caminar en forma de ziga-zaga resseguint la superfície. La ceràmica donava l'època d'ocupació, entre altres elements (claus, ferros, monedes...). Al contrari, si en un determinat camp no hi havia troballes, en la fitxa de la prospecció calia fer-ho constar. Aquest sistema senzill però eficaç va portar-lo a identificar establiments neolítics, viles i jaciments tant d'època republicana com posteriors.

La tasca del senyor Estrada i del seu grup de recerques arqueològiques va ser portada a terme amb els mínims elements físics i tècnics, i amb manca de materials i de recursos. S'acudia de forma totalment voluntarista als llocs on persones interessades per l'arqueologia donaven notícies de l'existència d'un forn ibèric o romà, d'una tomba, de restes de ceràmica, de la troballa d'una moneda o d'un resquill de sílex... Avui es parla d'actuacions de salvament, però en aquell temps gairebé totes les que es portaven a terme ho eren, cosa que ha facilitat més tard la reubicació de molts llocs en treballs posteriors.

La inauguració del Museu a l'antiga casa Molina, amb una sala especialment dedicada a l'arqueologia, va facilitar la tasca de prospecció per les terres vallesanes i la localització de jaciments. Aquesta època va resultar molt productiva i la sala va experimentar una contínua renovació amb noves aportacions...; fins que la casa Molina va ser envaïda per una plaga de tèrmits, que es menjaven les bigues de les sales amb gran perill per a les vitrines i els elements d'exposició. L'Ajuntament de Granollers, que era el propietari de la finca, va acordar traslladar tot el contingut a l'antiga seu de l'institut, oficialment Colegio Oficial de la Segunda Enseñanza.

Aquest trasllat es va portar a terme molt ràpidament i sense gaire cura, ni en el transport, ni en la forma com es varen dipositar totes les peces del Museu. I el nou estatge no tenia manteniment, de manera que els materials van restar mig abandonats, varen sortir degoters arreu de les sales i es malmeteren moltes de les obres allí dipositades. Les pintures mantenien les bagues i en ser apilades, podien foradar les altres teles. Algunes peces varen ser retirades per algunes persones, segons diuen sota inventari; es barrejaren els materials de les vitrines, les monedes en caps de sabates, els camafeus, els mosaics romans... El fons del Museu, tan interessant de visitar a la casa Molina, es va convertir en una barreja que feia mal al cor. Al cor d'algunes persones, entre elles el del senyor Estrada.

Aquest estat va durar des de l'any 1969, en què es produí el trasllat, fins al 1976, en què s'inaugurà el nou museu al solar de l'antiga seu de la Unió Liberal. En la creació d'un nou edifici per estatjar el museu, també hi participà el senyor Estrada, atès





Pere Font garbellant a Bigues, el 1967. (Fotografia: arxiu Pere Font)

que fou dintre del Centre d'Estudis de l'Associació Cultural on es va promoure la idea. El senyor Estrada, el senyor Jonch, el doctor Llobet i alguns altres amics varen iniciar les gestions prop de l'Ajuntament per endegar el projecte, però fins a la inauguració del nou museu, el senyor Estrada i els seus col·laboradors varen quedar sense lloc on dipositar les peces que tan pacientment anaven recollint.

El pis on vivia el Sr. Estrada, i família, es va convertir en el nou estatge del no nat Museu. Les troballes eren curosament guardades en un moble amb calaixos i petits departaments, com a complement de les fitxes. I celebràvem les reunions els dissabtes o diumenges als baixos de la casa del carrer Corró on vivia l'Emili Ramon, i família. Les peces més grans eren reconstruïdes per l'Emili i dipositades dins de casa seva, com a sucursal del pis del senyor Estrada: peces preibèriques, gerres ibèriques, la tomba del guerrer celta, l'enorme dòlium sortit del costat de l'antiga presó, sepultures generalment romanes amb recollida d'ossos i cranis que no feien gaire gràcia a la Sra. Pilar, i mil altres coses més, que avui s'exposen en les sales del nou museu, van estar estatjades en aquesta casa.

Coincidint amb la inauguració del nou museu, el senyor Estrada, la seva esposa Feli Miyares i els dos signants d'aquest article, varen matricular-se en els cursos organitzats pel Departament d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona, fins a obtenir el títol de diplomad en arqueologia hispànica. Al llarg dels tres anys que varen durar els cursos, al final de cada classe el senyor Estrada parlava amb els catedràtics, i sense contradir la tesi exposada, els informava de les seves troballes, fet que donava lloc a discussions molt educades, però punyents. Tant li feia parlar de les vies romanes i els seus recorreguts, de les estacions dels Vasos de Vicarel·lo, com del poblament ibèric a les terres planes, les troballes neolítiques i qualssevol altres temes. Recordem-los: Dr. Tarradell, Dr. Maluquer de Motes, Dr. Pere de Palol eren els més entusiastes, junt amb altres professors, avui també catedràtics.

El senyor Estrada també va ser una persona dedicada a la seva família (la seva esposa Feli, els fills Marta i Eduard i els néts), a l'excursionisme, als viatges cap a la Xina, Egipte, Amèrica, Grècia, i fins i tot va visitar Troia.

En els darrers anys de la seva vida, no li va ser possible recórrer el Vallès com feia abans. Els genolls, gastats en l'activitat de prospecció, se li varen cansar, però el senyor Estrada va continuar treballant des del seu despatx professional de casa seva fins al darrer dia de la seva vida.

Hem deixat de banda els suggerents temes de les vies i camins; de les viles republicanes del Vallès, quan encara no se'n parlava; de la determinació de la seca de Lauro a Llerona; de Semproniana, que creiem que és d'on prové el nom de la ciutat de Granollers, i molts altres temes tractats a bastament pel senyor Estrada, i que són àmpliament destacats en altres articles d'aquesta publicació, però ens falta un punt per acabar.

Creiem que el senyor Josep Estrada i Garriga s'ha guanyat el dret i l'honor de tenir un carrer dedicat al seu nom en la ciutat on va néixer, on va viure sempre i on va desenvolupar la seva tasca arqueològica i cultural. És un deute de gratitud de Granollers a qui va ser pioner d'aquesta complexa i apassionant activitat que és l'arqueologia.